

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра всесвітньої історії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації,

проф. Гаврилюк С. В. *СГМУ*

Протокол № 6

від «15» березня 2017 р.

№6.15032017296

Історія Стародавньої Греції та Риму

РОБОЧА ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки бакалаврів

галузі знань 03 гуманітарні науки

спеціальності 032 історія та археологія

освітньої програми історія, європеїстика, археологія

галузі знань 01 освіта

спеціальності 014 середня освіта (історія)

освітньої програми історія, правознавство, суспільствознавство

галузі знань 02 культура і мистецтво

спеціальності 027 музеєзнавство, пам'яткознавство

освітньої програми музеєзнавство, пам'яткознавство, культурний туризм

Робоча програма навчальної дисципліни “Історія Стародавньої Греції та Риму” для студентів
галузі знань 03 гуманітарні науки **спеціальності 032** історія та археологія **освітньої програми** історія, європеїстика, археологія,
галузі знань 01 освіта **спеціальності 014** середня освіта (історія) **освітньої програми** історія, правознавство, суспільствознавство,
галузі знань 02 культура і мистецтво **спеціальності 027** музеєзнавство, пам'яткознавство **освітньої програми** музеєзнавство, пам'яткознавство, культурний туризм.
” ____ ” _____, 2017 р. - 37 с.

Розробник: Шульга Світлана Анатоліївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії.

Рецензент: Шабала Ярослав Миколайович, доктор історичних наук, професор кафедри археології та давньої історії України

Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії.

протокол № 4 від 28.03 2017 р.
Завідувач кафедри _____ (Крамар Ю.В.)

Робоча програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною комісією історичного факультету
протокол № 4 від 2.03 2017 р.

Голова науково-методичної комісії факультету _____ (Карліна О. М.)

Робоча програма навчальної дисципліни
схвалена науково-методичною радою університету
протокол № ____ від _____ 2017 р.

Вступ

Програма навчальної дисципліни “Історія Стародавньої Греції та Риму” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 032 історія та археологія, 014 середня освіта (історія), 027 музеєзнавство, пам'яткознавство.

Структура робочої програми навчальної дисципліни “Історія Стародавньої Греції та Риму”

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 4	Шифр і назва галузі знань: 01 освіта 02 культура і мистецтво 03 гуманітарні науки	<i>нормативна</i>
	Шифр і назва спеціальності 014 середня освіта (історія) 027 музеєзнавство, пам'яткознавство 032 історія та археологія	
Модулів:	Освітня програма	Рік підготовки: <i>перший</i>
Змістових модулів: 2		Семестр: <i>другий</i>
ІНДЗ: <i>немає</i>		Лекції: 34 год.
Загальна кількість годин: 120		Практичні (семінари): 34 год.
Тижневих годин (для денної форми навчання):	Освітній ступінь <i>бакалавр</i>	Консультації: 8 год.
Аудиторних: год.		Самостійна робота: 44 год.
самостійної роботи: год. консультації: год.		Форма контролю: <i>екзамен</i>

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Історія Стародавньої Греції та Риму є складовою частиною всесвітньої історії, а антична цивілізація – першою європейської цивілізацією. Основні риси політичної, соціально-економічної та культурної еволюції античної цивілізації склали фундамент розвитку європейської історії. Греко-римська цивілізація сформуvala історичний феномен – античний поліс та класичну культуру, що слугувала зразком для світової цивілізації.

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів уявлення про основні етапи становлення, розвитку та занепаду античної цивілізації, особливості її політичного, соціально-економічного та культурного функціонування.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- виявити основні чинники формування античної цивілізації, визначити її особливі риси та взаємозв'язок із давньосхідною та середньовічною цивілізаціями;

- проаналізувати економічні, соціальні, політичні та культурно-етнічні характеристики античної цивілізації;
- простежити напрями еволюції соціально-економічної та політичної структури античності;
- розкрити загальні та особливі риси розвитку грецької та римської цивілізацій;
- виробити вміння та навички самостійної роботи студентів із джерелами та історичним матеріалом, науковою літературою та періодикою, допоміжною літературою.

3. Вимоги до знань та умінь студентів

Студент повинен знати:

- основні етапи еволюції античної цивілізації;
- чинники формування соціально-економічної та політичної системи античності;
- виділяти особливі та загальні риси розвитку грецької та римської цивілізацій;
- основний понятійний матеріал; джерельну базу; історіографію; карту.

Студент повинен вміти:

- аналізувати і узагальнювати історичний матеріал, давати оцінку історичним подіям, постатям, явищам;
- володіти історичною термінологією; встановлювати синхронність та послідовність подій, аналізувати зміст історичної карти;
- опрацьовувати історичні джерела; історичну літературу та наукову періодику;
- застосовувати набуті знання, навички та вміння в самостійній науковій та педагогічній діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг годин	Кількість годин				Підсумковий контроль
				Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Консультації	
Денна	I	2	120	34	34	44	8	Екзамен

4. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Стародавня Греція у другій половині III тис. – I тис. до н. е.

Тема 1. Вступна лекція

Поняття „історія античності”. Місце та значення античної цивілізації у світовій історії.

Географічне положення та природні умови Балканської Греції та островів Егейського басейну. Вплив географічного фактору на господарську діяльність та процеси історичного розвитку Стародавньої Греції. Формування головних племінних груп на поч. I тис. до н.е.

Періодизація історії Греції, характеристика основних етапів розвитку грецької цивілізації. Джерела з історії Стародавньої Греції. Типологія джерел. Матеріальні джерела. Писемні джерела. Історіографія.

Тема 2. Епоха „палацових цивілізацій”

Джерела з історії крито – мікенської цивілізації. Дослідження Артура Еванса.

Виникнення держави на о. Крит наприкінці III тис. до н.е. Періодизація історії критської цивілізації.

Критська морська держава у ХУІІІ-ХУ ст. до н.е. Таласократія. Палац та його роль у соціально-економічному та політичному житті держави. Характер царської влади.

Критське мистецтво та релігія. Зовнішні стосунки Критської морської держави із Єгиптом, Фінікією. Занепад критської цивілізації: причини, наслідки.

Ахейська Греція у II тис. до н. е. Державні утворення в Мікенах, Тиринфі, Пілосі, Фівах, Афінах. Економічна структура. Система землеволодіння та землекористування. Соціальний устрій, роль в ньому військового елемента. Рабство. Палац у мікенську добу.

Мікени у XIV-XIII ст. до н. е. Генріх Шліман та його розвідки. Союз ахейських племен. Троянська війна. Переселення дорійців. Занепад ахейської Греції у XII-XI ст. до н. е. Падіння мікенської цивілізації: причини, наслідки.

Тема 3. Гомерівська Греція (передполісний період).

Джерела з історії Греції XI – IX ст. до н.е. Епічні поеми Гомера „Іліада” та „Одісея” як історичні джерела. „Гомерівське питання”. Г.Вольф „Вступ до Гомера”.

„Гомерівський” поліс: характерні ознаки. Господарство стародавніх греків XI – IX ст. до н.е. Землеробство та скотарство. Ремісниче виробництво. Особливості торгівлі. Зовнішня торгівля. Колонізація.

Давньогрецький рід. Філи і фратрії. Філа як військово – культове об’єднання. Військова демократія. Соціальна структура „гомерівського” поліса. Рабство в гомерівську добу. Державні інституції Греції XI – IX ст. до н.е.

Тема 4. Організація давньогрецького суспільства у формі поліса.

Аристотель, Платон, Полібій про поліс. Сучасна історіографія античного поліса.

Формування держави у формі поліса. Сіноїкізм. Поліс і місто. Поліс і держава. Роль міського центру в процесі формування полісу. Сакральний характер полісу.

Поняття громадянства. Дуалістична природа античної форми власності. Поліс як колектив землевласників. Політична та військова організація поліса. Соціальна структура полісу. Рабство.

Платон і Аристотель про державний устрій стародавньої Греції. Поліс як форма суспільно-політичної організації. Типологія античного грецького полісу.

Тема 5. Особливості соціально - економічного розвитку Греції в архаїчну добу

Джерела з історії Греції VIII-VI ст. до н. е. Поема Гесіода „Труди і дні”. Матеріальні джерела з історії Греції VIII – VI ст. до н.е.

Вихід Греції із господарської ізоляції, зв’язки Греції із цивілізаціями Середземномор’я та Причорномор’ям. Теорії щодо причин та факторів колонізаційного руху греків. Грецька колонізація: етапи, причини, напрями, характер. Велика грецька колонізація. Виведення колоній. Типи колоній, їх зв’язки із метрополією. Взаємовідносини із місцевим населенням. Значення і наслідки колонізації. Особливості полісної організації в колоніях.

Економічний розвиток Греції у VIII-VI ст. до н. е. Проникнення товарно-грошових відносин в економіку Греції. Сільське господарство, його особливості. Характер сільського господарства. Землеробство, форми землеволодіння та землекористування. Ремесло, його основні галузі. Товарний характер ремесла. Економічні зв’язки, місцеві ринки, торгівля. Монетна справа, поява банків. Фінансова структура. Трапезити. Роль міста в господарському житті поліса.

Соціальна структура давньогрецького суспільства в архаїчну добу. Особливості майнового та соціального розшарування. Аристократія. Громадяни і негромадяни. Демос. Рабство. Місце і роль вільних та рабів у виробництві. Правове та господарське становище рабів. Вільновідпущені. Метеки, їх становище та роль в економіці поліса.

Тема 6. Спарта як тип полісу

Джерела з історії Спарти. Платон про Лаконіку. Особливості виникнення Спартанського полісу. Дорійці і ахейці. Спарта. Лікургові закони. Внутрішня колонізація. Мессенські війни.

„Спартанський міф”. Політична система Спартанської держави, її особливі риси. Спартанська олігархія. Соціальна структура: спартіати, періеки, ілоти. „Община рівних” як спосіб збереження соціальної стабільності. Військовий фактор у функціонуванні полісу. Система спартанського виховання, агели. Розмивання „общини рівних” у IV ст. до н.е. Неповноправні громадяни. Становище жінки в Спарті.

Аграрний характер економіки. Економічна замкненість Спарти, архаїчний характер економіки.

Пелопоннеський союз та його структура, особливості. Роль Пелопоннеського союзу у військових конфліктах V – IV ст. до н.е.

Тема 7. Соціально-політична еволюція Афінського поліса в VII – VI ст. до н. е.

Джерела з історії Афін VII - VI ст. до н. е. Аристотель, Платон, Плутарх. Давня Аттика. Община, соціальна диференціація. Законодавство архонта Драконта.

Реформи архонта Солона. Сисахфія, її економічні та соціальні наслідки. Зміни в економічному житті Афінського полісу. Тимократична реформа архонта Солона. Державні інституції: екелесія, буле. Виокремлення судової гілки влади, геліея. Громадянські права та обов’язки. Негромадяни. Характер та значення реформ Солона.

Поняття „тиранії”. Грецькі античні автори про тиранію. Тиранія Пісістрата і Пісістратидів.

Реформи Клісфена та їх причини, зміст та значення.

Тема 8. Політична історія Греції у V ст. до н. е.

Джерела з історії греко-перських воєн. Геродот „Історія”. Причини греко-перської конфронтації. Греція і Персія на межі VI – V ст. до н.е. Періодизація греко-перських воєн.

Іонійське повстання. Допомога Афін та Евбеї. Придушення повстання та його наслідки. Перший похід персів в Балканську Грецію. Мардоній. Другий похід персів. Марафонська битва та її значення. Мільтіад.

Політична ситуація в Афінах. Діяльність Фемістокла. Створення військово-морського флоту Афін. Конгрес грецьких полісів у Коринфі .

Похід Ксеркса в Грецію. Підготовка походу. Стратегія персів. Плани сторін. Фермопіли, Саламін, Платеї, Мікале - найважливіші битви. Леонід, Павсаній. Перехід стратегічної ініціативи до греків. Зміна характеру війни. Втрата Спартою гегемонії. Утворення Делоського морського союзу, його структура, основні засади діяльності, органи управління. Роль Афін у союзі, відносини із союзниками. Похід греків у Єгипет.

Завершення греко-перських воєн. Калієвий мир. Причини перемоги Греції у греко-перських війнах, її значення та наслідки.

Тема 9. Економіка та соціальний розвиток грецьких полісів у V – перш. пол. IV ст. до н.е.

Джерела з історії Греції V ст. до н.е. Матеріальні, писемні, епіграфічні джерела. Історіографія.

Економіка Греції: характерні риси. Типи грецьких полісів та їх економічні характеристики. Інтенсивний характер економіки Афінського поліса. Основні галузі економіки. Характер сільського господарства. Розвиток товарних галузей. Ремесло. Економічні зв’язки . Місцеві ринки та зовнішня торгівля. Основні торгові шляхи. Роль причорноморських колоній у торгівлі. Грошовий обіг та формування банківської справи.

Класичне рабство. Розповсюдження рабської праці. Вільновідпущеники. Метеки, їх правовий статус та соціальне становище. Роль метеків в економічному житті полісу. Громадяни. Політичні права та соціальний статус громадян.

Тема 10. „Золотий вік” афінської демократії.

Роль Афінського полісу в історії Греції V ст. до н.е. Реформа Ефіялота та її значення. Перикл. Фукидід та Плутарх про добу Перикла.

Державний устрій Афін. Розширення прав демосу. Народні збори, буле, геліея, система магістратур. Громадяни та негромадяни. Літургії. Метеки. Становище жінки. Рабство. Характер афінської демократії.

Зовнішня політика Перикла. Афінська архе, політика щодо союзників та колоній.

Афіни – центр культурного життя. Розбудова Афін. Гіпподам. Фідій. Гурток Перикла. Афінський Акрополь.

Тема 11. Грецька культура класичної доби

Культура крито – мікенської цивілізації та гомерівського періоду.

Умови формування культури стародавньої Греції в V – IV ст. до н.е. Архітектура та скульптура. Архітектурні стилі. Громадське та приватне будівництво. Теорія „регулярного міста”. Афінський Акрополь. Фідій, Мнесікл, Іктін. Олімпія. Скульптура V ст. до н.е. Мірон. Поліклет. Особливості скульптури IV ст. до н.е. Пракситель. Ліссип. Скопас.

Література і театр. Драматичний жанр: сюжети. Видатні представники літератури Стародавньої Греції класичної доби. Виникнення театру. Театральні вистави.

Релігія. Культ олімпійських богів. Свята. Особливості давньогрецької релігії. Наукові знання. Філософія.

Роль класичної грецької культури в історії світової цивілізації.

Тема 12. Пелопоннеська війна

Джерела з історії Пелопоннеської війни. Фукидід „Історія”. Ксенофонт „Грецька історія”. Псевдоксенофонт „Афінська політія”.

Військово-політичні та економічні протиріччя між Афінським морським і Пелопоннеським союзами. Економічні і політичні передумови війни. Характер війни, її особливості. Конфронтація Афін і Коринфа. Розстановка сил напередодні війни. Плани сторін. Періодизація Пелопоннеської війни.

Приводи до війни. Архідамова війна. Нікієвий мир. Загострення соціальної боротьби в Афінах. Сицилійська експедиція. Алквіад. Декелейська війна. Роль Перської держави. Поразка Афінського морського союзу та його розпуск. Наслідки та значення війни.

Тема 13. Криза полісної системи

Поняття „кризи полісної системи”. Історіографія та джерела. Економічна структура Стародавньої Греції IV ст. до н.е., нові явища в економіці. Поземельні відносини, товаризація сільського господарства. Посилення економічних зв'язків між полісами.

Особливості соціальної будови полісів у IV ст. до н. е. Рабство, вільновідпущеники. Еміграція. Становище негромадян. Нові риси у військовій організації полісів. Найманство.

Трансформація політичної організації полісів. Нове лідерство.

Особливості кризових явищ в Афінському і Спартанському полісах. Загострення соціальних та політичних протиріч. Пізня тиранія. Встановлення Спартанської гегемонії в Греції. Гегемонія Фів. Епамінонд. Виникнення союзних утворень. Симахія, симполітія, амфіктіонія.

Тема 14. Піднесення Македонії та встановлення македонської гегемонії в Греції

Македонія у VIII - першій половині IV ст. до н.е. Джерела. Філіп II Македонський. Посилення централізованої влади. Військова, адміністративна та грошова реформи. Зовнішня політика Філіпа II. Втручання Філіпа II у внутрішні справи грецьких союзів та полісів. Премакедонська та антимакедонська партії в Афінах. Демосфен.

Битва при Херонеї. Панеллінізм. Конгрес еллінів у Коринфі. Створення загально грецького союзу на чолі із Філіпом II Македонським, умови об'єднання та мета.

Тема 15. Завоювання та держава Олександра Македонського

Джерела з історії Греції та Македонії IV ст. до н.е. Античні автори про Олександра Македонського.

Перська держава у IV ст. до н.е. Військово – політична та ідеологічна підготовка походу Олександра. Східний похід, основні битви. Перебування Олександра в Єгипті, значення та наслідки. Протириччя в македонській армії, заколот „пажив”. Індійський похід. Політика Олександра щодо завойованих територій, заснування міст та державна організація. Політика „злиття народів”. Політичні плани Олександра, його роль в історії. Розпад держави та її історичне значення.

Історична наука про Олександра Македонського.

Змістовий модуль 2. Стародавній Рим у VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.

Тема 16. Елліністичні держави

Сутність поняття „еллінізм”. Теодор Дройзен „Історія еллінізму”. Джерела з історії елліністичних держав.

Утворення елліністичних держав. Загальні та особливі риси у розвитку елліністичних держав. Розвиток виробничих сил, прогрес техніки, посилення економічних зв'язків та товарно-грошові відносини. Особливості соціальної будови. Політична організація елліністичних держав.

Елліністичний Єгипет. Державна організація. Характер економіки. Роль держави в економічному розвитку. Монополії. Соціальна структура. Рабство та рабоволодіння. Залежне населення. Грецькі колонії. Занепад птолемейського Єгипта.

Царство Селевкідів. Територія та населення. Організація держави. Основні напрямки внутрішньої та зовнішньої політики. Економіка. Господарсько-економічні зони. Роль грецьких полісів. Міста. Сільська територія. Вавілонські громадянсько-храмові общини. Криза III ст. до н.е. Відпадиння територій. Зіткнення з Римом. Загибель царства Селевкідів.

Греція та Македонія. Особливості політичного, економічного та соціального розвитку Греції та Македонії в елліністичну добу. Війни Македонії з Римом. Встановлення римського панування на Балканах.

Парфія. Царство Пергам.

Тема 17. Виникнення Риму. Ранній Рим.

Природні умови та населення. Періодизація історії стародавнього Рима та її особливості. Основні проблеми давньоримської історії. Історіографія та джерела з історії Стародавнього Риму. Особливості джерел з ранньої римської історії. Фасти, аннали, Великі аннали.

Етрусська цивілізація. Походження етрусків. Писемність. Економічний, політичний та соціальний устрій етрусків. Етруське „дванадцятиграддя”. Вплив етрусської цивілізації на розвиток племен Апеннінського півострова. Грецькі колонії на півдні Апеннінського півострова.

Виникнення Риму. Родова організація. Соціальна будова: патриції та плебеї, патрони та клієнти. Державна структура. Царська влада в Римі. Реформи Сервія Тулія.

Падіння царської влади і становлення республіки. Формування полісного устрою. Римська громадянська община – цивітас.

Тема 18. Римське суспільство в V-III ст. до н. е.

Джерела з історії Риму V-III ст. до н. е. Історична традиція.

Сільське господарство, ремесло і торгівля Риму. Вплив грецьких міст на економіку Італії. Етрусський елемент в економіці Апеннінського півострова.

Внутрішня історія Риму. Причини боротьби патриціїв та плебеїв, основні її етапи. Римське суспільство за «Законами XII таблиць». Закон Канулея. Закон Гортензія. Завершення боротьби патриціїв та плебеїв. Набуття плебеями громадянських прав. Нові елементи станової структури римського суспільства.

Державний лад ранньої Римської республіки. Коміції: види, особливості формування і функціонування. Сенат: формування та функції. Магістратури. Характерні риси державних органів Римської республіки.

Формування полісного світогляду та його прикметі риси. Етрусський культурний вплив. Писемність, мова. Римська релігія, основні культи. Раннє римське право. Архітектура і скульптура. Побут. Зародження літератури.

Римська армія та її організація.

Тема 19. Римо-італійський союз

Апеннінський півострів: населення, політична організація, взаємовідносини з Римом. Взаємозв'язок зовнішньої та внутрішньої політики Риму. Війни з етрусками. Нашестя галлів, завоювання галлами Риму. Війни з самнітською федерацією. Завоювання Римом Центральної Італії. Посилення римської воєнної організації. Завоювання римлянами Південної Італії. Війна з Пірром. Завершення завоювання Італії. Причини успіхів римської експансії, взаємовідносини із завойованими племенами.

Виникнення римо-італійського союзу як особливого типу держави. Його організація і структура. Виведення колоній, їх статус і типологія. Муніципії. Союзники. Стосунки членів римо-італійського союзу із Римом. Економіка римо-італійського союзу, її особливості. Роль римо-італійського союзу в еволюції римської цивілізації.

Тема 20. Рим у боротьбі за Західне та Східне Середземномор'я.

Джерела з історії риму III – II ст. до н.е. Античні автори про Пунічні та Македонські війни. Історіографія. Полібій «Загальна історія».

Міжнародні відносини у Західному Середземномор'ї у першій половині III ст. до н.е. Карфаген. Господарський та соціально – політичний устрій Карфагена. Династія Баркідів.

Римо-карфагенське протистояння.

Перша Пунічна війна. Привід та причини. Хід війни. Утворення перших римських провінцій. Карфаген і Рим після Першої пунічної війни.

Завоювання Карфагеном Піренейського півострова. Ганнібал Барка. Друга Пунічна війна. Військові плани сторін. Похід Ганнібала. Внутрішньополітична ситуація в Римі. Диктатура Фабія Максима. Битва при Каннах. Перенесення воєнних дій в Африку. Битва при Замі. Укладення миру та його умови. Причини перемоги Риму.

Елліністичні держави на початку II ст. до н. е.: кризові явища. Римські союзники у Східному Середземномор'ї. Македонські війни та їх наслідки. Встановлення римського панування у Східному Середземномор'ї.

Третя Пунічна війна. Привід до війни та її хід. Розгром Карфагена.

Економічні та політичні наслідки Пунічних та Македонських воєн. Римська держава - центр Середземномор'я. Створення системи залежних держав та римських провінцій: суспільство, територіальні рамки, система управління.

Тема 21. Економіка та соціальна структура Римської республіки в II – I ст. до н.е.

Джерела з римської історії II – I ст. до н.е., історіографія.

Вплив на розвиток економіки римських завоювань III – II ст. до н. е., приплив матеріальних цінностей, рабів, роль провінцій. Розвиток ремесла, торгівлі та лихварства.

Ринки. Зовнішня торгівля. Рим – центр середземноморської торгівлі. Роль провінцій в торгівлі.

Сільське господарство Риму. Основні галузі. Типи великого, середнього та дрібного землеволодіння. Латифундія. Вілла. Парцела. Концентрація земельної власності. Селянське землеволодіння. Марк Порцій Катон „Про землеробство”. Варрон. Колумелла. Зв'язок сільського господарства з ринком, товаризація. Застосування рабської праці в сільському господарстві. Аграрне питання наприкінці II ст. до н.е. Діяльність братів Граків. Аграрне законодавство. Значення гракханського руху.

Соціальна диференціація. Класичне рабство, його особливості в Римі. Джерела рабства, рабські ринки. Міські та сільські раби. Громадяни. Провінціали. Італики. Загострення соціальних протиріч.

Тема 22. Політична боротьба у Римі у 80-60-х рр. I ст. до н. е.

Міжнародна ситуація у Західному Середземномор'ї наприкінці II ст. до н.е. Югуртинська війна. Реформи Гая Марія та їх військово – технічні та соціально – політичні наслідки.

Соціально-політична ситуація в Римі. Вимоги італіків. Союзницька війна. Розповсюдження римського громадянства на італійське населення, наслідки.

Політична ситуація в Римі на початку 80-их рр. I ст. до н. е. Загострення боргового питання, рух у провінціях. Зовнішня політика. Війни Рима з Мітрідатом VI Євпатором. Громадянська війна 83-82 рр. I ст. до н. е. Диктатура Луція Корнелія Сули. Реформи Сули. Характер диктатури Сули та її значення.

Загострення соціальних протиріч у Римі після смерті Сули. Популяри й оптимати, їх програми. Внутрішньополітична боротьба в Римі в 60-х рр. I ст. до н. е. Гай Юлій Цезар. Марк Тулій Цицерон.

Формування кризових явищ у соціальній та політичній сферах. Криза Римської республіки. Криза римської цивілас.

Тема 23. Падіння Римської республіки

Перший тріумвірат як форма організації антисенатських сил. Гней Помпей. Луцій Красс. Гай Юлій Цезар. Сенатська політика у 50-і рр. I ст. до н. е. Війни Цезаря в Галлії. Посилення політичної позиції Юлія Цезаря. Помпей та сенат. Римська політика на Сході. Похід Красса проти Парфії. Розпад першого тріумвірату.

Союз Помпея із сенатською олігархією. Громадянська війна Цезаря з Помпеем. Перебування Цезаря в Єгипті. Диктатура Цезаря, реформи. Соціальна політика. Особа Цезаря. Вбивство Цезаря. Сучасна історіографія про особу Гая Юлія Цезаря.

Громадянські війни 40-30-х рр. I ст. до н. е. Цезаріанці та республіканці. Другий тріумвірат. Октавіан та його позиція. Марк Антоній. Битва при Акції.

Соціально-політичні наслідки громадянської війни. Причини падіння Римської республіки. Руйнування полісної системи.

Давньоримська культура республіканської доби.

Тема 24. Принципат Октавіана Августа

Гай Юлій Цезар Октавіан. Оформлення монархічної системи у формі принципату. Політична програма Октавіана. Юридичне обґрунтування влади Августа. Влада принцепса і Сенат. Магістратури. Падіння ролі народних зборів. Тенденції до централізації управління, формування бюрократичного апарату. Збереження елементів республіканського ладу у системі принципату. Провінційна політика: сенатські та імператорські провінції. Система оподаткування провінцій. Постійна проконсульська влада принцепса.

Соціальна політика Августа, особливості. Сенатська олігархія. Вершники. Плебс. Законодавство Октавіана Августа в галузі моралі та релігії. Римська армія. Утворення преторіанської гвардії, легіони у провінціях.

Зовнішня політика. Розширення кордонів держави. Утворення провінції Германія. Повстання у Панонії. Битва у Тевтобурському лісі. Відносини з Парфією.

Тема 25. Зміцнення системи принципату у I – II ст.

Правлячі династії I – II ст. (Юлії – Клавдії, Флавії, Антоніни).

Повстання легіонів, рухи у провінціях. Династія Юліїв – Клавдіїв (Тиберій, Клавдій, Калігула, Нерон). Реорганізація державних інституцій: народних зборів, сенату, армії. Нове трактування закону про зневагу до величі римського народу. Політика в економічній сфері. Податки. Провінційна політика. Політична криза і громадянська війна 68-69 рр.

Династія Флавіїв (Віспасіан, Тіт, Доміціан). Посилення верховної влади принцепса. Закон про верховну владу Віспасіана. Фінансова політика, податки. Зростання фінансової спроможності держави. Посилення ролі провінційної знаті. Романізація провінцій, зріст ролі провінцій в економічному житті держави. Аграрні перетворення. Будівництво в Римі. Колізей. Доміціан та філософська опозиція. Війна з даками. Падіння династії Флавіїв.

Римська імперія – велика держава Середземномор'я. Особливості господарського укладу, етнічного складу, політико-культурних систем. Політико-адміністративна структура імперії.

Сільське господарство та аграрні відносини. Вдосконалення агротехнічних засобів та знарядь праці. Латифундії і вілли. Сальтус. Використання вільної та рабської праці. Ремесло. Розширення сировинної бази. Зародження ремісничої діяльності в латифундіях. Торгівля і грошовий обіг. Торгові колегії. Внутрішня і міжпровінційна торгівля.

Соціальна структура. Зміни у становищі рабів. Колони. Вільновідпущеники. Армія як особливий соціальний прошарок. Панівні верстви: сенатська олігархія, вершники, муніципальна та провінційна верхівка. Соціальні протиріччя. Розширення соціальної опори імперії.

Тема 26. Пізня Римська імперія.

Криза III ст. Занепад економіки. Скорочення сільськогосподарського та ремісничого виробництва. Фінансова криза і девальвація монети. Переміщення центру господарської активності із міст у латифундії. Політична криза. Ускладнення соціальної структури.

Вихід із кризи. Диоклетіан і початок створення системи доміанату. Реформи Діоклетіана. Тетрархія. Реорганізація адміністративної системи. Податкова реформа. Едикт про ціни і державне регулювання економіки. Релігійна політика Діоклетіана. Гоніння на християн. Зовнішня політика.

Завершення реформ Костянтином. Закріпачення станів: колонів, ремісників, куріалів. Реформи в армії. Грошова реформа і нова система грошового обігу.

Релігійна політика Костянтина. Міланський едикт. Нікейський собор. Перетворення християнства у державну релігію. Заснування Константинополя та перенесення столиці.

Тема 27. Римське суспільство і держава у IV ст.

Економічне становище Римської імперії у IV ст. Натуралізація господарства. Скорочення рабської праці на виробництві. Посилення економічного впливу і політичної незалежності магнатів-латифундистів, наділення їх елементами політичної влади. Закріплення колонів та перетворення їх на головного виробника. Нерівномірність економічного розвитку західних і східних провінцій. Поселення варварів у межах імперії та початки варваризації імперії.

Наступники Константина. Юліан Відступник і спроба реставрації язичництва. Остаточна перемога християнства. Аріанство, донатизм. Монашество. Єресі. Багауди, агоністики.

Культура пізньої Імперії.

Тема 28. Падіння Західної Римської імперії

Поглиблення кризи рабовласницького способу виробництва наприкінці IV - на початку V ст. Елементи феодалізації. Велике землеволодіння. Патроцинії. Прекарні держання.

Політична криза другої половини IV ст. і вторгнення варварів. „Велике переселення народів”. Гунни і готи. Рух вестготів. Битва при Адріанополі та її значення. Феодосій I та його боротьба за єдність Римської імперії. Розпад імперії на Західну та Східну.

Наступ германських племен. Взяття Рима Аларіхом та його наслідки. Нашестя Аттіли. „Битва народів” на Каталонських полях. Набїг вандалів на Рим. Утворення на територіях імперії варварських королівств. Падіння Західної Римської імперії, її історичне значення.

Економічні та соціально-політичні причини руйнації античної цивілізації. Історіографія проблеми. Історичне значення античної цивілізації як етапу всесвітньої історії.

5. Структура навчальної дисципліни

н/н	Назва теми	Аудиторні та позааудиторні заняття (денна форма)				
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Консультації	Усього
Змістовий модуль I. Давньогрецька антична цивілізація						
1	Вступ. Крито-мікенська цивілізація.	2				2
2	Відкриття крито-мікенської цивілізації			2		2
3	Грецьке суспільство за даними гомерівського епоса		4			4
4	Організація давньогрецького суспільства у формі поліса	2		2		4
5	Велика грецька колонізація		2	2		4
6	Особливості соціально-економічного розвитку грецьких полісів в добу архаїки.	2	2			4
7	Пелопоннес у УІІІ – УІ ст. до н.е.	2	2			4
8	Військова організація Спарти.			2		2
9	Політична історія Греції у	2		2		4

	<i>У ст. до н.е.</i>					
10	<i>Афінський поліс у VI ст. до н.е.</i>		2			2
11	<i>„Золотий вік” Афін</i>		2	2		4
12	<i>Політичний портрет Перікла і Аспазії</i>			2		2
13	<i>Політична та соціально-економічна структура грецьких полісів класичної доби.</i>	2		2		4
14	<i>Пелопоннеська війна</i>			2		2
15	<i>Культура Греції V – IV ст. до н.е.</i>		4		2	6
16	<i>Криза полісної системи</i>	2				2
17	<i>Встановлення македонської гегемонії в Греції. Держава Олександра Македонського.</i>	4				4
18	<i>Історичний портрет Олександра Македонського</i>			2		2
19	<i>Елліністичні держави.</i>			2	1	3
	<i>Разом за змістовий модуль 1</i>	18	18	22		58
Змістовий модуль 2. Римська цивілізація						
20	<i>Ранній Рим.</i>	2		2		4
21	<i>Етрусська цивілізація</i>			2	1	3
22	<i>Римське суспільство V – III ст. до н.е. Римо-італійський союз.</i>	2	2			4
23	<i>Державний устрій Римської республіки у V-III ст. до н.е.</i>		2	2		4
24	<i>Рим і Карфаген у боротьбі за Західне Середземномор'я</i>	2		2		4
25	<i>Військова система Стародавнього Рима</i>			2		2
26	<i>Економіка та соціальна структура Риму у II – I ст. до н.е.</i>		2	2		4
27	<i>Аграрний рух в Республіці у II ст. до н.е.</i>		2			2
28	<i>Політична боротьба в Римі у 80 – 60 -их рр. до н.е.</i>	2				2
29	<i>Падіння Римської республіки.</i>	2			1	3
30	<i>Культура Риму доби республіки</i>			2		2
31	<i>Принципат Октавіана</i>	2		2		4

	<i>Августа</i>					
32	<i>Зміцнення системи принципату в I ст.</i>		4			4
33	<i>„Золотий вік” Римської імперії</i>		2	2		4
34	<i>Культура Риму I – II ст.</i>			2	1	3
35	<i>Римська імперія в період домінанту.</i>	2	2			6
36	<i>Зародження християнства</i>			2		2
37	<i>Падіння Західної Римської Імперії</i>	2			2	2
	<i>Усього за змістовий модуль 2</i>	16	16	22		54
	<i>Усього</i>	34	34	44	8	120

6. Теми практичних занять

Тема 1. Грецьке суспільство за даними гомерівського епосу (4 год.)

1. «Одіссея» та «Іліада» як історичні джерела. «Гомерівське питання».
2. Господарський уклад стародавньої Греції XI – IX ст. до н.е.:
 - а) землеробство і скотарство;
 - б) розвиток ремесла і торгівлі.
3. Грецький рід та його організація. Соціальний устрій суспільства.
4. Політична структура давньої Греції у XI – IX ст. до н. е.

Тема 2. Велика грецька колонізація (2 год.)

1. Передумови та причини Великої грецької колонізації.
2. Характеристика основних напрямків колонізації.
3. Заснування колоній. Типи колоній.
4. Колонізація Північного Причорномор'я. Грецькі колонії на території України.
5. Наслідки та значення колонізаційного руху.

Тема 3. Пелопоннес у VIII – VI ст. до н.е. (2 год.)

1. Виникнення Спартанської держави. Особливості синойкізму.
2. Станова структура: спартіати, ілоти, періеки. „Община рівних”.
3. Державний лад Спарти. Створення Пелопоннеського союзу.
4. Особливості економіки Спарти у VIII-VI ст. до н. е.:
 - а) аграрні відносини;
 - б) стан ремесла і торгівлі.

Тема 4. Афіньський поліс у VI ст. до н.е. (2 год.)

1. Джерела з історії Афіньського полісу VI – V ст. до н.е.
2. Суспільство Аттики в VII-VI ст. до н. е. Законодавство Драконта.

3. Реформаційна діяльність архонта Солона та її значення:
 - а) перетворення в економічній галузі;
 - б) тимократична реформа;
 - в) реорганізація політичного устрою Афін.
4. Тиранія Пісістрата і Пісістратидів.
5. Зміни в соціально-економічному і політичному житті Афінського поліса за Клісфена.

Тема 5. „Золотий вік” Афін (2 год.)

1. Джерела з історії афінського полісу V ст. до н.е. Перікл.
2. Державний устрій Афін:
 - а) народні збори, буле, гелієа, система магістратур;
 - б) літургії.
3. Суспільство Афін. Громадяни, метеки, раби.
4. Зовнішня політика Перікла. Афінська архе.
5. Афіни - центр культурного життя.
6. Характер афінської демократії.

Тема 6. Культура Греції V – IV ст. до н.е. (4 год.)

Заняття 1.

1. Передумови розквіту давньогрецької культури у V-IV ст. до н. е.
2. Грецька міфологія та релігія:
 - а) культ олімпійських богів;
 - б) організація культу, храми, оракули;
 - в) релігійні свята.
3. Архітектура та скульптура:
 - а) ордерна система;
 - б) містобудування, теорія „регулярного міста”;
 - в) скульптура та її основні сюжети, великі грецькі майстри та їх твори.
4. Філософські системи Давньої Греції.
5. Наукові знання. Історична наука.

Заняття 2.

1. Давньогрецька література:
 - а) основні жанри літератури;
 - б) грецька трагедія (Есхіл, Софокл, Евріпід, Арістофан);
2. Театральні вистави та їх роль у громадському та приватному житті греків.
3. Побут. Сім'я. Виховання дітей.
4. Всесвітньо-історичне значення класичної культури Греції V-IV ст. до н. е.

Тема 7. Елліністичні держави (2 год.)

1. Елліністичний Єгипет: особливості соціально-економічного та політичного устрою у III-I ст. до н. е.
2. Царство Селевкідів: господарсько-економічні зони, проблеми соціального та державного устрою.
3. Балканська Греція та Македонія в елліністичний час.
4. Сутність еллінізму. Типи елліністичних держав.
5. Елліністична культура.

Тема 8. Римське суспільство V – III ст. до н.е. (2 год.)

1. Загальна характеристика джерел з історії Риму У-Ш ст. до н. е.
2. Реформи Сервія Тулія та їх вплив на економічний, політичний та соціальний устрій римського суспільства.
3. Патриції та плебеї: причини конфлікту. Характеристика етапів боротьби патрициїв та плебеїв.
4. Значення та наслідки соціальних конфліктів У – Ш ст. до н.е.

Тема 9. Державний устрій Римської республіки у У-Ш ст. до н.е. (2 год.)

1. Вищий державний законодавчий орган республіки:
 - А) характерні риси та функціонування.
2. Сенат Римської республіки, його склад та функції.
3. Система магістратур, їх повноваження.
4. Особливості законодавчої та виконавчої влади в Римі доби Республіки.

Тема 10. Економіка та соціальна структура Риму у II – I ст. до н.е. (2 год.)

1. Джерела з економічної та соціальної історії Риму II – I ст. до н. е.
2. Економічний розвиток Риму у II – I ст. до н.е.:
 - А) велике та дрібне землеволодіння; організація виробництва в рабовласницькому господарстві за творами Катона і Варрона.
 - Б) ремісниче виробництво і товарно-грошовий обіг.
3. Соціальна структура римського суспільства. Формування класичного рабства в Римі.

Тема 11. Аграрний рух в Республіці у II ст. до н.е. (2 год.)

1. Аграрний рух II ст. до н.е. в Римі та законопроект Тіберія Гракха.
2. Реформаторська діяльність Гая Гракха.
3. Наслідки та значення діяльності братів Гракхів

Тема 12. Зміцнення системи принципату в I ст. н.е. (4 год.)

Заняття 1.

1. Формування державного апарату принципату:
 - А) елементи республіканського ладу у системі принципату;
 - Б) розвиток бюрократичних принципів управління;
 - В) політико-адміністративна структура імперії.

Заняття 2.

2. Роль провінцій в добу принципату. Романізація провінцій.
5. Армія в політиці римських імператорів та її реформування.
6. Занепад системи принципату в III ст. н. е.: причини та наслідки (доба солдатських імператорів).

Тема 13. Виникнення та розвиток колонату в Римській імперії (2 год.)

1. Економічний розвиток Імперії в добу пізнього принципату. Виникнення колонату.
2. Колони на імператорських та приватновласницьких землях у II - III ст. н.е.
3. Римське законодавство про колонів у IV-V ст. н.е.

Тема 14. Римська імперія в період домінанту (2 год.)

1. Встановлення системи домінанту. Реформи Діоклетіана.
2. Прихід до влади Костянтина та його реформи.
3. Становище Імперії у IV ст.

7. Методи та засоби навчання

Методи навчання: репродуктивний, проблемний, проблемно-пошуковий, пояснювально-ілюстративний, пошуковий, дослідницький, дискусійний.

8. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

Питання для підготовки до контролю:

1. Поняття «античність». Основні проблеми курсу «Історія Греції та Риму».
2. Предмет, хронологічні та географічні рамки курсу «Історія Греції та Риму»
3. Періодизація історії Греції.
4. Джерела з історії Давньої Греції та Риму.
5. Характерні особливості «палацових» цивілізацій. Проблема занепаду «палацових» цивілізацій.
6. Мінойська цивілізація.
7. Мікенська цивілізація.
8. Гомерівський епос як історичне джерело. «Гомерівське» питання.
9. Суспільний лад та господарство давньогрецьких племен.
10. Основні риси економічного розвитку Греції в добу архаїки.
11. Велика грецька колонізація: причини, напрями, значення.
12. Наслідки та значення грецької колонізації.
13. Грецьке суспільство у VII -VI ст. до н. е.
14. Формування давньогрецького поліса: визначальні характеристики, типи полісів.
15. Особливості виникнення Спартанської держави. Державний лад
16. Економіка та соціальний устрій Старти у VII -VI ст. до н. е.
17. Загострення соціальних протиріч в Аттиці наприкінці VI ст. до н. е. Законодавство Драконта.
18. Соціально-економічне та політичне реформування в Аттиці за часів Солона.
19. Поняття «тиранії». Тиранія Пісістрата.
20. Законодавство Клісфена та його значення для становлення рабовласницької демократії в Афінах.
21. Причини греко-перських воєн. Періодизація.
22. Іонійське повстання. Перший похід персів у Балканську Грецію.
23. Політична боротьба в Аттиці (481-478 рр.). Утворення Делоського союзу
24. Похід Ксеркса.
25. Завершення греко-перських воєн. Каллієвий мир.
26. Наслідки та значення греко-перських воєн.
27. Головні напрями розвитку економіки Греції в V – пер. пол. IV і до н.е.
28. Зміни в соціальній структурі давньогрецького суспільства класичної доби
29. Перикл та розвиток афінської демократії.
30. Афіни і Спарта напередодні Пелопоннеської війни. Причини конфлікту.
31. Архідамова війна.
32. Сицилійська експедиція і Декелейська війна.
33. Закінчення Пелопоннеської війни. Причини поразки Афін.
34. Наслідки і значення Пелопоннеської війни.
35. Криза полісної системи (IV ст. до н. е.).
36. Встановлення гегемонії Спарти в Греції.
37. Піднесення Фів і Другий Афінський морський союз. Розпад Пелопоннеського союзу.
33. Падіння гегемонії Фів. Розпад Другого Афінського морського союзу.

39. Внутрішній розвиток Македонії у VII -IV ст. до н. е.
40. Філіп II та його реформи.
41. Встановлення македонської гегемонії у Греції.
42. Східний похід Александра Македонського.
43. Утворення держави Александра Македонського. Особливості внутрішньої політики.
44. Розпад держави Александра Македонського.
45. Поняття «еллінізму». Утворення елліністичних держав.
46. Елліністичний Єгипет.
47. Держава Селевкідів.
48. Македонія та Греція в період еллінізму.
49. Розквіт класичної культури в Греції (V - IV ст. до н. е.).
50. Грецька література класичної доби.
51. Архітектура та скульптура давньої Греції в V -IV ст. до н. е.
52. Розвиток наукових знань в давній Греції класичного періоду.
53. Елліністична культура: особливості формування та розвитку.
54. Джерела з історії Риму. Проблеми періодизації римської історії.
55. Заснування міста Рима. Етруська проблема. «Царський» Рим.
56. Реформи Сервія Тулія.
57. Соціальна структура Риму ранньореспубліканського періоду.
58. Боротьба патрициїв і плебеїв: причини і суть.
59. Етапи боротьби патрициїв та плебеїв.
60. Державний устрій Римської республіки V -III ст. до н. е.
61. Римська армія та її організація.
62. Завоювання Центральної та Південної Італії Римом.
63. Римо-італійський союз.
64. Карфаген у IV - III ст. до н. е.
65. Римо-карфагенське протистояння. Перша пунічна війна.
66. Друга пунічна війна.
67. Встановлення римської гегемонії у Східному Середземномор'ї.
68. Третя пунічна війна. Наслідки пунічних воєн.
69. Римські провінції: система управління і стимуляції.
70. Економіка римо-італійського союзу в II -I ст. до н. е.
71. Соціальна структура римо-італійського суспільства II-I ст. до н. е.
72. Аграрний закон Тиберія Гракха.
73. Соціально-економічні реформи Гая Гракха.
74. Римська республіка на рубежі II-I ст. до н. е.: криза поліса.
75. Внутрішньополітична боротьба в Римі у 80-х рр.
76. Політична боротьба 70-60-х рр. Перший тріумвірат.
77. Громадянська війна між Гаєм Юлієм Цезарем і Гнеєм Помпеем. Диктатура Цезаря.
78. Громадянські війни кінця 40-30 рр. I ст. до н. е. Другий тріумвірат.
79. Наслідки громадянських воєн I ст. до н. е. Падіння Римської республіки.
80. Принципат Октавіана Августа.
81. Соціально-економічна політика Августа.
82. Зміцнення системи принципату при Юліях-Клавдіях.
83. Династія Флавіїв при владі.
84. Зміни в економічному устрої імперії I-II ст. н. е. Колонат.
85. «Золотий вік» Антонінів.
86. Соціально-економічна структура імперії в I-II ст. н. е.
87. Виникнення християнства. Перші християнські общини.
88. Римська імперія при Северах.
89. Домінат Діоклетіана.
90. Система домінату за Костянтина. Релігійна політика.

91. Розпад та загибель «Західної Римської імперії».
92. Римська культура в епоху республіки.
93. Римська література III-II ст. до н. е.
94. Римська архітектура республіканської доби.
95. Римська література «золотого віку».
96. Римське право.

9. Методи та засоби діагностики успішності навчання

З метою діагностики успішності студентів використовуються:

- усне опитування на семінарських заняттях;
- тематичні письмові самостійні роботи;
- письмові контрольні роботи;
- виконання тестових завдань;
- співбесіди на консультаціях
- іспит, як підсумковий засіб діагностики успішності.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів поточного оцінювання (40 балів) та модульних контрольних робіт (60 балів).

Поточний контроль (мах - 40 балів)		Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
12 балів як середнє арифм. + 8 балів за активність	12 балів як середнє арифм. + 8 балів за активність	30	30	100

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні»
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом

Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, провести за зразком економічні розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення економічних понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, економічні ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами
Достатній (алгоритмічний-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вміє аналізувати, робити висновки до економічних розрахунків; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує економічні знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить економічні поняття, формулювання законів, нормативних документів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, може сприймати

		іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни, використовує знання, аналізуючи економічні явища
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо, оцінювати економічні явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує Інтернет, моделює економічні ситуації в нестандартних умовах

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на контрольних роботах

1 бал – студент може розрізнити об'єкт навчання і відтворити деякі його елементи, мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності.

2 бали – студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має не чіткі уявлення про об'єкт навчання, виявляє здатність елементарно викладати думку, може відтворити кілька термінів, явищ, без зв'язку між ними; повинен вибрати вільний варіант відповіді.

4 бали – студент має початковий рівень знань; знає близько половини навчального матеріалу; здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, повторити за зразком певну дію, описує явища, процеси без пояснень причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, слабо орієнтуються в поняттях, має фрагментарні навички в роботі з підручником, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі, здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу.

6 балів – Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати, орієнтується в хронології, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати наочні матеріали; відповіді непослідовні та нелогічні.

8 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання при розв’язуванні задач за зразком; користується додатковими джерелами.

10 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв’язки між ними; вміє наводити окремі власні приклади та підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; самостійно користується додатковими джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми.

12 балів – знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв’язку, вміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв’язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.

14 балів – студент вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

16 балів – студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об’єктивної; здатен прийняти іншу позицію як альтернативну.

18 балів – студент володіє узагальненими поняттями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, вміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити і розв’язувати проблеми, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них.

20 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв’язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 - 66	E		

1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)
--------	----	--------------	--

11. Джерела та методичне забезпечення навчальної дисципліни «Історія Стародавньої Греції та Риму»

А) Джерела та хрестоматії

- Александр Великий в исследованиях Востока и Запада. – М.: Алетея, 2000.
- Аристотель. Афинская полития. – М.-Л., 1936.
- Аристотель. Афинская полития. Государственное устройство афинян / Аристотель; [Пер. и прим. С. И. Радцига]. – М.-Л.: Соцэкгиз, 1936. – 198 с.
- Аристотель. Политика. Афинская полития / Аристотель. – М.: Мысль, 1997.
- Аристотель. Соч. в 4-х т. / Аристотель: АН СССР, Инст. Философии. – М., «Мысль», 1975
- Аристофан. Комедии / Аристофан; [Пер. А. Пеотровского]. – М.-Л., 1954.
- Аврелий В. Происхождение римского народа [Электронный ресурс]
Режим доступу:
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Avr_PrRim/index.php
- Аппиан. Гражданские войны / Аппиан – М.: Российская политическая энциклопедия, Селена, 1994. [Электронный ресурс]
Режим доступу:
<http://ww.gumer.info/bibliotekBuks/History/appain/index.php>
- Веллей Патеркул. Римская история / Веллей Патеркул / Пер. М. Ф. Дашковой и А. И. Немировского // ВДИ. – 1984. – № 1-4; 1985. – № 1.
- Геродот. История: В 9 кн. / Геродот; [Пер. и примеч. Г. А. Стратановского; общ. ред. С. Л. Утченко]. – Л.: Наука, 1972. – 600 с.
- Геродот. Історії в дев'яти книгах / Геродот. – К.: Наукова думка, 1993 – 576 с.
[Електронний ресурс]
Режим доступу:
<http://ancientrome.ru/antlitr/t.htm?a=1269019585>
<http://www.vehi.net/istoriya/grecia/gerodot/index.shtml>
- Гомер. Илиада. – Л., 1990. – 302 с.
- Историки античности: [Сборник: В 2 т.: Перевод / Сост., вступ. ст. и примеч. М. Томашевской]. – Т. 2.: Древний Рим. – М.: Правда, 1989. – 637 с.
- Историки Греции / [Пер. с древнегреч.] - М.: Худ. л-ра, 1976.
- Историки и история. Жизнь. Судьба. Творчество: В 2-х т. - Т 1. - М: Острожье, 1987.
- Историки Рима / Пер. с латин. [Под общ. ред. С. Апта]. – М.: «Худож. лит.», 1970. – 196 с.
- Катон, Варрон, Колумела, Плиний о сельском хозяйстве / [Под ред. М. И. Бурского]. – М. – Л.: Сельхозгиз, 1937. – 302 с.
- Катон Марк Порций. Земледелие / Марк Порций Катон; Пер. и коммент. М. Е. Сергеенко. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. – 220 с.
- Ксенофонт. Анабазис / Ксенофонт; [Пер. із старогр. М. Соневицький]. – Нью-Йорк, 1986.
- Ксенофонт. Греческая история / Ксенофонт; [Пер. с древнегреч. и вступ. статья С. Лурье]. – СПб.: Алетея, 1996. – 443 с.
- Курций Квинт Руф. История Александра Македонского. Сохранившиеся Книги / Курций Квинт Руф. – М. МГУ, 1963.
- Ливий Тит. История Рима от основания города. В 3 т. / Тит Ливий; [Перевод. Отв. ред. Е. С. Голубцова]. – М.: Наука, 1989.
- Марк Теренций Варрон. О сельском хозяйстве / Марк Теренций Варрон; [Пер. с латин.

- М. Е. Сергеевко]. – М. – Л. : Изд-во АН СССР, 1963. – 218 с.
- Корнелий Непот. Жизнь Аттика // Корнелий Непот. Биографии знаменитых полководцев / Под ред. И. Е. Тимошенко. – К., 1883.
- Веллей Патеркул. Римская история / Пер. М. Ф. Дашковой и А. И. Немировского // ВДИ. – 1984. – № 1-4; 1985. – № 1.
- Платон. Государство / Платон; [Общ.ред. А. Ф. Loseва] //Собр. сочинений. В 4 т. – М.: Мысль, 1994. – Т.1. – С.14–268.
- Плутарх. Наставления о государственных делах / Плутарх. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Plutarh/nastavl.php
- Плутарх. Изречения царей и полководцев / Плутарх. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Plutarh/izrech.php
- Плутарх. Избранные жизнеописания: В 2т. / Плутарх; [Пер. с древнегреч.] – М. : Правда, 1990. – 589 с.
- Псевдоксенофонт. Афинская полития / Псевдоксенофонт // Хрестоматия по истории Древней Греции. [Под ред. Д. П. Каллистова]. – М., 1964. – С. 217–225.
- Полибий. Всеобщая история: В 40 кн.: [В 3 т.] / Полибий; [Пер. с греч. Ф. Г. Мищенко]. – СПб. : Наука, 1994.
- Светоний Транквилл. Жизнь двенадцати Цезарей. Властелины мира /Светоний Транквилл. – М.: Ладомир: АСТ, 1999.
- Светоний Транквилл Гай. Жизнь двенадцати цезарей / Гай Светоний Транквилл; Пер. М. Л. Гаспарова. – М., 1988. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Svet/index.php
- Тацит Публий Корнелий. Сочинения. В 2-х т. / Тацит Публий Корнелий. – Л.: Наука, 1969.
- Тацит Публий Корнелий. Анналы. Малые произведения. История / Тацит Публий Корнелий. [Пер. с лат.]. – М.: АСТ: Ладомир, 2001.
- Флавий Вегетий Ренат. Краткое изложение военного дела (Перевод: С.П.Кондратьев) [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://xlegio.ru/sources/vegetius/de-re-militari.html>
- Цезарь Август. Деяния божественного Августа / Цезарь Август. Хрестоматия по истории Древнего Рима / [Под ред. В. И. Кузищина]. – М. : Высшая школа, 1987. – С. 166–176.
- Практикум по истории древнего мира. Вып. 2. Древняя Греция и Рим / Под ред. И.С. Свенцицкой. -М.: Просвещение, 1988.
- Практикум по истории древнего мира. Вып. 2. Древняя Греция и Рим / Под ред. И.С. Свенцицкой. -М.: Просвещение, 1988.
- Хрестоматия по истории древнего мира / Под ред. В.В. Струве. Т.2. - М.,1951.
- Хрестоматия по истории древнего мира / Под ред. В.Г. Боруховича. - Саратов: Изд-во Саратов, ун-та, 1973.
- Хрестоматия по истории древнего мира. Пособие для учителей. Сост. Ю.С. Крушкол. -М.: Просвещение, 1975.
- Хрестоматия по истории древнего мира: Пособие для учителей. Сост. Е.А. Черкасова. -М.: Просвещение, 1991.
- Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. В.И. Кузищина. – М.:Высшая школа, 1987.
- Хрестоматия по истории древнего Рима. Под ред. С.Л. Утченко. - М., 1962.
- Хрестоматия по истории древней Греции / Под ред. Д.П. Каллистова. - М.: Мысль, 1964.
- Хрестоматия по истории древнего мира / Под ред. В.В. Струве. Т.2. - М.,1951.
- Хрестоматия по истории древнего мира / Под ред. В.Г. Боруховича. - Саратов: Изд-во Саратов, ун-та, 1973.

- Хрестоматия по истории древнего мира. Пособие для учителей. Сост. Ю.С. Крушкол. -М.: Просвещение, 1975.
- Хрестоматия по истории древнего мира: Пособие для учителей. Сост. Е.А. Черкасова. -М.: Просвещение, 1991.
- Хрестоматия по истории древнего Рима / Под ред. В.И. Кузицина. – М.:Высшая школа, 1987.
- Хрестоматия по истории древнего Рима. Под ред. С.Л. Утченко. - М., 1962.
- Хрестоматия по истории древней Греции / Под ред. Д.П. Каллистова. - М.: Мысль, 1964.

Б) Монографічна література

- Античная Греция. Проблемы развитая полиса: В 2 т. - М.: Наука, 1983.
- Античная культура Северного Причерноморья в первые века нашей эры: Сб. науч. тр. - К.: Наукова думка, 1986.
- Антична література / За редакцією А. А. Тахо-Годі; переклад з російської. — К., 1976.
- Андреев Ю.В. Цена свободы и гармонии: несколько штрихов к портрету греческой цивилизации. – СПб.: Алетейа, 1998.
- Андреев Ю. В. Мужские союзы в дорийских городах-государствах (Спарта и Крит) / Ю. В. Андреев. – СПб. : Алетейа, 2004. – 343 с.
- Андреев Ю. В. Архаическая Спарта. Искусство и политика / Ю. В. Андреев. – Санкт-Петербург : Нестор-история, 2008. – 339 с.
- Асмус В.Ф. Античные мыслители об искусстве. - М., 1938.
- Арский Ф. Н. Перикл / Ф. Н. Арский. – М.: Молодая гвардия, 1971. – 220 с.
- Бенгтсон Г. Правители эпохи эллинизма. - М.: Наука, 1982.
- Блаватская Т.В. Западно-понтійське міста в VI – I вв. до н. э. - М.: Изд-во АН СССР, 1952.
- Блаватская Т.В. Очерки политической истории Боспора в V - IV вв. до н. э. -М.: Изд-во АН СССР, 1959.
- Блаватская Т.В., Голубцова Е.С., Павловская А.Й. Рабство в эллинистических государствах в III-I вв. до н. э. - М., 1969.
- Блаватский В.Д. Земледелие в античных государствах Северного Причерноморья. - М.: Изд-во АН СССР, 1953.
- Бокщанин А.Г. Источниковедение Древнего Рима: Учеб. пособие. -М.: Изд. Московского ун-та, 1981.
- Боннар А. Греческая цивилизация. - Т.1. От «Илиады» до Парфенона. - Искусство, 1992.
- Боннар А. Греческая цивилизация. - Т.3. От Эврипида до Александрии. - М.: Искусство, 1991.
- Бойназарова Ф.А. Проблемы традиции та современности. Образ и личность Александра Македонского / Ф.А.Бойназаров. – М., 1990.
- Брунов Н.И. Памятники Афинского акрополя: Парфенон й Эрехтейон. - М.: Искусство.
- Быт и история в античности/ Отв. ред. Г.С.Кнабе. – М.: Наука, 1988.
- Вардиман Е. Женщина в древнем мире. – М.: Наука. Глав. ред. восточной литературы, 1990. – 335 с.
- Вебер М. Аграрная история древнего мира. - М.: Конон-Пресс, Кучково поле, 2001.
- Вебер М. История хозяйства. Город. - М.: Конон-Пресс, Кучково поле, 2001.
- Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли. -М.: Прогресс, 1988.
- Вейс Герман. История цивилизации: архитектура, вооружение, одежда, утварь: Иллюстрированная энциклопедия в 3-х томах. Классическая древность (до IV в.)/ Герман Вейс/ Т.1. – М.: Изд-во ЭКСМО –Пресс, 2000.
- Винничук Л. Люди, нравы и обычаи древней Греции й Рима / Лидия Винничук. – М.: Высш. школа, 1988. – 495 с.
- Владимирский М. Ю. Афинская олігархія / М. Ю. Владимирский. – СПб., 2001. [Электронний ресурс]

- Режим доступа: http://www.centant.pu.ru/aristeas/monogr/vladim_m/vlad_m10.htm
- Виппер Р. Древняя Европа и Восток. 2-е изд. - М.-Л.: Госиздат, 1923.
- Виппер Р.Ю. Очерки истории Римской империи. - РСФСР - Берлин: Госиздат, 1923.
- Виппер Р.Ю. Рим и раннее христианство. - М.: Изд-во АН СССР, 1954.
- Гаспаров М.Л. Литература европейской античности: Введение / М.Л.Гаспаров // История мировой литературы в 9 томах: Том 1. — М.: Наука, 1983. - 584 с. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
http://uk.wikipedia.org/wiki/Антична_література
- Гайдукевич В.Р. Боспорское царство. - М.: Изд-во АН СССР, 1949.
- Герои Греции в войне и мире. – «Скорина», 1992.
- Глускина Л.М. Проблемы социально-экономической истории Афин IV в. до н. э. -Л.: Изд-во Ленинград. гос. пед. ин-та, 1975.
- Головащенко С. Історія християнства. Курс лекцій. – Київ: „Либідь”, 1999.
- Голубцова Е.С. Очерки социально-политической истории Малой Азии в I-III вв. до н.э.- М.: Изд-во АН СССР, 1962.
- Государство в истории общества: к проблеме критериев государственности/ Отв. ред. Д.Н.Лелюхин. – М.:ИВ РАН, 2001.
- Грант Майкл. Золотая эра Греции. – Харьков: Книжный клуб, 2006. – 383 с.
- Гревс И.М. Тацит. - М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1946.
- Греческая трагедия. -М., 1958.
- Грималь П. Цицерон / Пер. с фр. Г.С.Кнабе, Р.Б.Сашиной.- М.:Мол.гв., 1991.
- Демосфен и Цицерон: Их жизнь и деятельность. -М.: Восток, 1991.
- Дельбрюк Г. История военного искусства в рамках политической истории. Т. I – IV
Г. Дельбрюк. – СПб., 1993.
- Джеймс П. Римская цивилизация. -М.: Фаир-Пресс, 2000.
- Доватур А. Повествовательный и научный стиль Геродота. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1957.
- Доватур А. Политика и политии Аристотеля. - М.-Л., 1965.
- Древний Восток и античный мир. - М.: Изд-во МГУ, 1972.
- Древний Рим. История. Быт. Культура. Из книг современных ученых
/ Сост. Л.С. Ильинская. – М.: Московский лицей, 1997. – с.
- Древняя Греция. История. Быт. Культура / Сост. Л.С. Ильинская. – М., 1997. – с.
- Дройзен Й. История эллинизма / Й.Дройзен. Т.1,2. – М.:Эксмо: Изографус; СПб.: Terra Fantastica, 2003.
- Дуров В.С. Жанр сатиры в римской литературе. -Л.: Изд-во ЛГУ, 1987.
- Дуров В. С. Юлий Цезарь. Человек и писатель / В.С.Дуров. – Л., 1991.
- Дюрант В. Жизнь Греции./ Пер. с англ. В.Федорина. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1997.
- Егоров А.Б. Рим на грани эпох. Проблемы рождения и формирования принципата.-Л.: Изд-во ЛГУ, 1985.
- Ельницкий Л.А. Возникновение и развитие рабства в Риме в VIII-III вв. до н. э.-М.: Наука, 1964.
- Жизнеописания знаменитых греков и римлян: Книга для учащихся. - М.: Просвещение, 1987.
- Зельин К.К. Борьба политических группировок в Аттике в VI в. до н. э. - М.:Наука, 1964.
- Зельин К.К., Трофимова М.К. Формы зависимости в Восточном Средиземноморье эллинистического периода. -М.: Наука, 1969.
- Зограф А.Н. Монеты Тире. - М.: Изд-во АН СССР, 1957.
- Золоева Л., Порьяз А. Мировая культура: Древняя Греция. Древний Рим. – М.: Олма – ПРЕСС, 2000. – 447 с.: ил. – (Мировая культура).
- Иессен А.А. Греческая колонизация Северного Причерноморья. -Л.: Госэдритаж, 1947.
- История всемирной литературы. - Т. 1. - М.: Наука, 1983.
- История древнего мира. Расцвет древних обществ / Под ред. И.М. Дьяконова. – М., 1982
- История древнего Рима / Под ред. В.И. Кузищина. - М.: Высшая школа, 1994.

- История древней Греции / Под ред. В.И. Кузищина. - М.: Высшая школа, 1986.
- История древней Греции / Сост. К.В. Паневин. – СПб.: Полигон, 1999.
- История древнего Рима / Сост. К.В. Паневин. – СПб.: Полигон, 1998.
- История Европы: В 8 т. Том 1. Древняя Европа. -М., 1988.
- Йегер В. Пайдейя. Воспитание античного грека. Т.1. – Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина, 2001.
- Каллистов Д.П. Очерки по истории Северного Причерноморья античной эпохи.-Л.: Изд-во ЛГУ, 1949.
- Каллистов Л.П. Античный театр. - Л.: Искусство, 1970.
- Кнабе Г.С. Древний Рим - история и повседневность. Очерки / Г.С.Кнабе. - М.: Искусство, 1986.
- Кнабе Г.С. Корнелий Тацит. Время. Жизнь. Книги. -М.: Наука, 1981.
- Ковалевская В.Б. Конь и всадник: Путь и судьбы. -М.: Наука, 1977.
- Колобова К.М. Древний город. Афины и его памятники. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1963.
- Короткова М.В. Культура повседневности. История костюма. – М.: ВЛАДОС, 2002.
- Кравчук А. Закат Птолемеев / Пер. с польск. - М.: Наука, 1973.
- Кравчук А. Перикл и Аспазия: Историко-художественная хроника. - М.: Наука, 1991.
- Крист Карл. История времен римских императоров от Августа до Константина: Историческая библиотека Бека. В 2 т./ Карл Крист. – Ростов – на Д., 1997.
- Крюгер О.О. Арриан і його праця «Похід Олександра» /О.О.Крюгер // Арриан. Поход Александра. – М.; Л., 1962. – С. 5-44.
- Кулешова О.В. Дельфийский оракул в системе античных межгосударственных отношений (УП - У вв. до н.э.). – СПб., : Гуманит. академия, 2001.
- Кузищин В.И. Римское рабовладельческое поместье в II в. до н. э. -I в. н. э. – М.: Изд-во МГУ, 1973.
- Куманецкий К.История культуры древней Греции и Рима.
- Кун Н.А. Легенды и мифы древней Греции. - Минск, 1989.
- Королев К. Войны античного мира: Македонский гамбит / К.Королев. – М.: ООО «Издательство АСТ»; СПб.: Terra Fantastica, 2003.
- Лансель Серж. Ганнибал/ Пер. с фр. Е.В.Головиной. – М.: Мол. гвардия,2002.
- Левек Пьер. Эллинистический мир / Пьер Левек. – М. : Наука, 1989. – 251 с.
- Лосев А. Античная мифология в ее историческом развитии. - М.: Госучпедгиз, 1957.
- Лурье С.Я. Геродот / С.Я.Лурье. - М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1947.
- ЛурьеС.Я. Язык и культура Микенской Греции. -М.-Л.: Из-во АН СССР, 1957.
- Максимова М.И. Античные города Юго-восточного Причерноморья. - М.-Л.:Изд-во АН СССР, 1956.
- Маринович Л.П. Греки и Александр Македонский (К проблеме кризиса полиса) / Л.П.Маринович. – М.,1993.
- Махлаюк А. Римские войны. Под знаком Марса. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2003.
- Маяк И.Л. Взаимоотношения Рима и италийцев в III-II вв. до н. э. - М.: Изд-во МГУ, 1971.
- Маяк И.Л. Рим первых царей. Генезис римского полиса / И.Л.Маяк. – М.: Изд-во МГУ, 1983. – с.
- Молчанов А. А. Нерознак В. П., Шарыпкин С. Я. Памятники древнейшей греческой письменности. Введение в микенологию. / А.А.Молчанов и др.– М.: Наука, 1988 [Электронный ресурс]
Режим доступу:
http://annals.xlegio.ru/greece/molchan/pdgp_00.htm
- Монтескье Ш. Персидские письма. Размышления о причинах величия и падения римлян: Пер. с фр. В.Д.Балакина. – М.: Мол.гв., 2003.
- Моммзен Т. История Рима. Т. 1, 2, 3, 5. / Т.Момзен. – СПб., 1994 – 1995.
- Невская В.П. Византия в классическую и эллинистическую эпоху. - М.: Изд-во АН СССР, 1953.

- Немировский А.И. Идеология и культура раннего Рима. - Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1964.
- Немировский А.И. Этруски. От мифа к истории / А.И.Немировский. - М.: Наука, 1983.
- Немировский А.И. История Древнего мира: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений: В 2 томах. - М.: Гуманид. изд. центр ВЛАДОС, 2000.
- Нечай Ф.М. Образование римского государства. - Минск: Изд-во БГУ, 1972.
- Остерман Л. Римская история в лицах. - М.: О.Г.И., 1997.
- Парфенов В.Н. Император Цезарь Август: Армия. Война. Политика. - СПб.: Алетея, 2001.
- Панин Н.Ф. Александр Македонский: историко-биографический роман / Н.Ф.Панин. - М.: Информпечать, 2000. - с.
- Парфенов В.Н. Император Цезарь Август: Армия. Война. Политика / В.Н.Паршиков. - СПб.: Алетея, 2001. - с.
- Пашенко В. I., Пашенко Н. I. Антична література / В. I. Пашенко, Н. I. Пашенко. — К.: Либідь, 2001. - 718 с.
- Печатнова Л. Г. История Спарты. Период архаики и классики. / Л. Г. Печатнова. - СПб.: Гуманитарная академия, 2001. - 507 с.
- Политические деятели античности, средневековья и нового времени. Индивидуальные и социально-типические черты. -Л.: Изд-во ЛГУ, 1983.
- Принципат Августа как монархическая система [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://pstgu.ru/download/1180511604.august.pdf>
- Рабство в восточных провинциях Римской империи в III-I вв. н. э. - М.: Наука, 1977.
- Ранович А. Восточные провинции Римской империи III-I вв. - М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1949.
- Ранович А. Эллинизм: Его историческая роль. - М.-Л.: Изд-во, 1950.
- Савельев А. Н. Спарта: взлет и падение, история и интерпретации / А.Н.Савельев // Золотой лев, 2007. - № 99-100. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.zlev.ru>
- Этьен Роббер. Цезарь / Науч. ред, предисл. Е.В.Ляпустиной; Пер. с фр. Э.М.Драйтовой. - М.: Мол. гв., 2003. 91.Сергеенко М.Е. Жизнь древнего Рима. Очерки быта. -М.-Л.: Наука, 1964.
- Сергеенко М.Е. Очерки по истории сельского хозяйства в древней Италии. -М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1958.
- Сергеенко М.Е. Помпеи. - М.: Изд-во АН СССР, 1949.
- Сергеенко М.Е. Простые люди древней Италии. -М.-Л.: Наука, 1964.
- Сергеенко М.Е. Ремесленники древнего Рима. Очерки. - Л.: Наука, 1968.
- Соколов В.С. Плиний Младший: Очерки по истории римской культуры времен империи. - М.: Изд-во МГУ, 1956.
- Солон, Перикл, Александр Великий. -К.: МП «Муза», 1992. !
- Тарн В. Эллинистическая цивилизация. -М.: Изд-во иностр. л-ры. 1949.
- Троянская война и ее герои. -Л., 1964.
- Трухина Я.Н. Политика и политики «золотого века» Римской республики (II в. до н. э.) / Под. ред. И.Л. Маяк. - М.: Изд-во МГУ. 1986.
- Тевено Э. История галлов: Пер.с фр. - М.: Весь мир, 2002.
- Туманс Х. Рождение Афины. Афинский путь к демократии: от Гомера до Перикла (VIII – V вв. до н.э.) / Вступ.ст., науч. и лит. ред. С.Д.Фролова. - СПб.: ИЦ „Гуманитарная академия”, 2002.
- Тираспольский Г.И. Беседы с палачом: Казни, пытки и суровые наказания в Древнем Риме. - М.: Intrada, 2003.
- Утченко С.Л. Древний Рим. События. Люди. Идеи. - М.: Наука, 1969.

- Утченко С.Л. Кризис и падение Римской республики. - М.: Наука, 1965.
- Утченко С.Л. Цицерон и его время. - М.: Мысль, 1973.
- Утченко С.Л. Юлий Цезарь. - Изд. 2-е. - М.: Мысль, 1984
- Утченко С.Л. Политико-философские трактаты Цицерона. – Цицерон. Диалоги О государстве. О законах. – М., "Наука", 1966.
- Федорова Е.В. Люди императорского Рима. - М.: Изд-во МГУ, 1990.
- Федорова Е. Императорский Рим в лицах [Электронный ресурс]
Режим доступа:
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/fedor/index.php
- Федотов-Давыдов Г.А. На окраинах античного мира. - М.: Наука. 1975.
- Феномен восточного деспотизма: структура управления и власти. - М.: Наука, 1993.
- Фор Поль. Александр Македонский / Поль Фор. – М.: Молодая гвардия, 2011 г.
[Электронный ресурс]
Режим доступа:
http://www.historylib.org/historybooks/Pol-For_Aleksandr-Makedonskiy/
- Фролов Э.Д. Греческие тираны (IV в. до н. э.). -Л.: Изд-во ЛГУ, 1972.
- Фролов Э.Д. Греция в эпоху ранней классики : Общество. Личность. Власть. – СПб.: Гуманит. Академ., 2001.
- Фролов Э. Д. Политические лидеры афинской демократии (опыт типологической характеристики) / Э. Д. Фролов // Политические деятели античности. – Л., 1983. – С. 6–27.
- Фрэн, Ирэн. Клеопатра, или Неподражаемая. – М.: Мол.гв., 2001.
- Хачатурян В.М. Древняя Греция: история, быт, нравы. – М.: СЛОВО, 2002.
- Хафнер Г. Выдающиеся портреты античности. 337 портретов в слове и образе. - М.: Прогресс, 1984.
- Чумаченко Б.М. Вступ до культурології античності. Стародавня Греція. Навч. пос. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 100 с.
- Шаму Ф. Эллинистическая цивилизация / Франсуа Шаму; пер. с фр. Н.Шевченко. – Екатеринбург: У – Фактория; М.: АСТ МОСКВА; 2008. – 480 с. – (Великие цивилизации).
- Шифман И.Ш. Возникновение Карфагенской державы. - М.- Л.: Изд-во АН СССР, 1963.
- Шифман И.Ш. Цезарь Август. - Л.: Наука, 1990.
- Шифман И.Ш. Александр Македонский. – Л.: Наука, 1988.
- Шофман А.С. Распад империи Александра Македонского. - М.: Изд-во Казан. ун-та, 1984.
- Шофман А. С. Восточная политика Александра Македонского / А.С.Шофман. – Казань, 1976.
- Шофман А. С. История античной Македонии / А.С.Шофман. Ч. I. – Казань, 1960.
- Штаерман Е.М. Расцвет рабовладельческих отношений в римской республике.-М., 1964.
- Штаерман Е.М., Трофимова М.К. Рабовладельческие отношения в ранней Римской империи. - М., 1974.
- Штолль Г.В. Герои Греции в войне и мире : История Греции в биографиях. – М.: Алетея, 2000.
- Яйленко В.П. Архаическая Греция и Ближний Восток. - М.: Наука. 1990.
- Яйленко В.П. Греческая колонизация XII-III вв. до н. э. -М.. 1982.

В) Наукові публікації

- Абрамзон М.Г. Император и армия в римской монетной типологии //ВДИ.- 1996.- №3.- с.122-137.
- Андреев Ю.В. Апология язычества или о религиозности древних греков//ВДИ.-1998.-№1.- с.125-134.
- Андреев Ю.В.Тираны и герои. Историческая стилизация в политической практике старшей тирании// ВДИ.- 1999.- №1.- с.3-7.

- Андреев Ю.В. Архаическая Спарта: культура и политика// ВДИ.- 1987.- №4.
- Андреев Ю. В. Спарта как тип полиса / Ю. В. Андреев // Античная Греция. Проблемы развития полиса. – Т. 1. Становление и развитие полиса. – М. : Наука, 1983. – С. 194–216.
- Андреев Ю. В. К вопросу об организации критских сисситий / Ю. В. Андреев // Античный мир и археология. Межвуз. науч. сборник. – Вып. 1. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1972. – С. 56–65.
- Андреев Ю. В. К проблеме “Ликургова законодательства” (О так называемом перевороте VI в. в Спарте) / Ю. В. Андреев // Проблемы античной государственности: Межвуз. Сб. / [Под ред. Э. Д. Фролова]. – Л. : ЛГУ, 1982. – С. 33–59.
- Андреев Ю.В. Об историзме гомеровского эпоса / Ю.В. Андреев // ВДИ.-1994.-№4.-с.
- Артог Ф. Первые историки в Греции : историчность и история / Ф. Артог // ВДИ. – 1999.- №1.- с.177-187.
- Афиногенов Д.Е. Новые сведения о климате Понта Евксинского в историченскую эпоху // ВДИ.- №1.- с.137.
- Бартон Г.П. Существовала ли в Римской империи долговременная тенденция к централизованной власти ? // ВДИ.- 1999.- №3.- с.52-66.
- Белкин М. В. Цицерон и Марк Антоний: истоки конфликта / М.В.Белкин // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – СПб., 2002 [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru>
- Блаватский В.Д. Культура Афин времен Фидия // ВДИ. -1971.-№ 2.-С. 101-106.
- Бауэрсон Г. Римская империя в постимпериалистической перспективе// ВДИ. –1997.-№ 4.- С.86-93.
- Бухарин М.Д. Раннеэллинистические хорографы: Мегасфен, Гекатей Абдерский и Беросс// ВДИ. -2000.-№ 2.-С.88-100.
- Бруяко И.В. О событиях III в. до н.э. в Северо-Западном Причерноморье (Четыре концепции кризиса)//ВДИ.- №3.- с.76.
- Владимирская О. Ю. Территориальная реформа Клизфена и афинская аристократия / О. Ю. Владимирская // Проблемы античной истории. Сборник научных статей к 70-летию со дня рождения проф. Э. Д. Фролова / Под редакцией д-ра ист. наук А. Ю. Дворниченко. – СПб., 2003. [Электронный ресурс]
Режим доступа: <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/2003/vlad.htm>
- Вержбицкий К. В. К вопросу о характере власти Августа / К. В. Вержбицкий // Античное общество-3. Тезисы докладов научной конференции 22-23 марта 1999 г. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/confcent/1999-05/verzhshb.htm>
- Вержбицкий К. В. Правовое оформление и реальные основы власти Августа / К. В. Вержбицкий // Проблемы античной истории. Сборник научных статей к 70-летию со дня рождения проф. Э. Д. Фролова / Под редакцией д-ра ист. наук А. Ю. Дворниченко. – СПб., 2003. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/2003/verzhhb.htm>
- Вулих Н.В. Поэзия и политика в «Энеиде» // ВДИ. – 1981. -№3.- С.147.
- Глускина Л.М. О специфике греческого классического полиса в связи с проблемой его кризиса //ВДИ. - 1973. - № 2. - С. 27-42.
- Голубцова Е.С. Формы зависимости сельского населения Малой Азии в III-I вв. до н. э. // ВДИ. - 1967. - № 3.
- Гришин М. Г. Проблемы социальной политики Афинского государства в 1-ой половине V в. до н.э. / М. Г. Гришин // Античное общество - IV: Власть и общество в античности.

- Материалы международной конференции антиковедов, проводившейся 5-7 марта 2001 г. на историческом факультете СПбГУ. – СПб., 2001. [Электронный ресурс]
Режим доступа: <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/confcent/2001-03/grishin.htm>
- Джоунс К. Язык и империя // ВДИ. - 1997. - № 4. - с.93-99.
- Думас К. Кикладская цивилизация бронзового века в Эгееде // ВДИ. - 1992. - №2. - С. 143.
- Дьяконов И.М. Рабы, илоты и крепостные в ранней древности // ВДИ. - 1973. - № 4.
- Дьяконов И.М., Якобсон В.А. Гражданское общество в древности // ВДИ. – 1998. - № 1. - с.22-30.
- Дементьева В.В. Проведение римским интеррексом консульских выборов // ВДИ. – 2000. - № 1. - с.41.
- Дементьева В.В. Объем полномочий римских консульских военных трибунов // ВДИ. – 2000. - № 4. - с.41.
- Дементьева В. В. Причины создания и целевое назначение децимвирата / В. В. Дементьев // Вестник древней истории. – 2001. – № 4. – С.
- Дементьева В. В. Магистратская власть периода республики содержание понятия *imperium* / В. В. Дементьева // Вестник древней истории. – 2005. – № 4. – С.
- Егоров А. Б. Вопрос о роли римского сената в политической системе принципата в историографии XIX-XX вв. / Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – СПб., 2002. <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/mnemon/2002/egorov.htm>
- Егоров А. Б. Цезарь, Август и римский сенат // Античное государство. Политические отношения и государственные формы в античном мире. Сборник научных статей. Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – СПб., 2002. <http://www.centant.pu.ru>
- Егоров А. Б. Вопрос о роли римского сената в политической системе принципата в историографии XIX-XX вв. / А. Б. Егоров // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – СПб., 2002. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/mnemon/2002/egorov.htm>
- Зайков А. В. Территориальная экспансия Лакедемона и становление спартанского полиса / А. В. Зайков // Вестник Ленинградского университета. – Сер. 2. История, языкознание, литературоведение. – 1991. – Вып. 3. – С. 24–29.
- Зайков А. В. К вопросу о специфике спартанской экономики / А. В. Зайков // Из истории античного общества. Межвуз. сб. – Н. Новгород, 1991. – С. 5–14. [Электронный ресурс]
Режим доступа: hist.unn.ru/iz-istorii-antichnogo-obshchestva-mezhvuzovskii-sbornik-pod-redsk-sizova-nnovgorod-1991
- Зайков А. В. Юрисдикция спартанских царей / А. В. Зайков // Античная древность и средние века. – Екатеринбург: УрГУ, 2000. – Вып. 31. – С. 5–29. [Электронный ресурс]
Режим доступа: <http://allpravo.ru/library/doc313p0/instrum6494/item6495.html>
- Зельин К. К. Основные черты эллинизма / К. К. Зельин // Вестник древней истории. 1953. – № 4. – С. 145–156.
- Залюбовина Г.Г., Политическая борьба в Афинах в 403-387 гг. до н. э. // ВДИ. – 1975. - № 2. - С. 100,
- Зайков А.В. Эпаменид в Спарте (Критская экстагическая мантика и становление спартанского космоса) // ВДИ. – 2002. - № 4. - С. 110.
- Зубарь В.М., Антонова И.А. Новые данные о римском гарнизоне Херсонеса в перв. пол. III в. до н.э. // ВДИ. - 2000. - №1. - с.66.
- Карпюк С.Г. Клисфеновские реформы и их роль в социально-политической борьбе в позднеархаических Афинах // ВДИ. - 1981. - № 1. - С. 17.
- Клейн Л.С. Древнейшие песни «Илиады» // ВДИ. - 1992. - №2. - С.15.
- Коптев А.В. Античная форма собственности и государство в древнем Риме // ВДИ. - 1992. - № 3. - С. 3.

- Коптев А.В. Изменение статуса римских колонов в IV-I вв. // ВДИ. - 1989. - № 4. - С. 33.
- Кузищин В. И. Земельные владения Марка Порция Катона Старшего. (Структура крупного землевладения Италии во II в. до н.э. до реформы Гракхов) / В. И. Кузищин // ВДИ – 1975. – № 4. – С. 41.
- Кузищин В. И. Крестьянское хозяйство древнего Рима как экономический тип / В. И. Кузищин // ВДИ – 1973. – № 1. – С.
- Кузищин В. И. О роли крестьянства в Италии во II в. до н.э. – I в. до н.э. / В. И. Кузищин // Вестник МГУ. – 1973. – № 2. – С.
- Казаров С.С. К вопросу об обстоятельствах и причинах похода Пирра на Рим//ВДИ. – 2002. – № 4. - С. 131.
- Карпюк С.Г. Vulgus u turba : толпа в классическом Риме// ВДИ. - 1997. - № 4. - С.121-137.
- Коптев А.В. Механизм передачи царской власти в архаическом Риме// ВДИ. – 1998. - № 3. –с.27 - 52.
- Колосовская Ю.К. Некоторые вопросы истории взаимоотношений Римской империи с варварским миром// ВДИ. – 1996. - № 2. – с.146-166.
- Кудрявцева Т. В. К вопросу о Солоновой гелизе / Т. В. Кудрявцева // Жебелевские чтения - 3. Тезисы докладов научной конференции 29–31 октября 2001 года. – СПб., 2001. – С. 61–64. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/confcent/2001-10/kudrjav.htm>)
- Кудрявцева Т. В. Афинская демократия и первые процессы по “жалобе на противозаконие” / Т. В. Кудрявцева // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира. Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – Выпуск 2. – СПб., 2003. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/mnemon/2003/kudr.htm>
- Кулишова О.В. Дельфийский оракул в греко-персидском конфликте// ВДИ. – 2001. - № 3. – с.17.
- Кулишова О. В. Спартанские цари и Дельфы (VI-V вв. до н.э.)/ О.В.Кулишова // Античное общество - IV: Власть и общество в античности. Материалы международной конференции антиковедов, проводившейся 5-7 марта 2001 г. на историческом факультете СПбГУ. – СПб., 2001
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/confcent/2001-03/kulish.htm>
- Кулишова О. В. Дельфы в межполисных отношениях в середине V в. до н.э.: борьба за контроль над оракулом / О.В.Кулишова // Проблемы античной истории. Сборник научных статей к 70-летию со дня рождения проф. Э. Д. Фролова. // Под редакцией д-ра ист. наук А. Ю. Дворниченко. – СПб., 2003 <http://www.centant.pu.ru>
- Карпюк С.Г. Роль толпы в политической жизни архаической и классической Греции// ВДИ. – 2000. - № 3. – с.3.
- Кошеленко Г.А., Гаибов В.А., Бабер А.Н. Александр Македонский в Маргиане// ВДИ. – 2000. - № 1. – с.3.
- Кузнецов В.Д. Некоторые проблемы торговли в Северном Причерноморье в архаический период// ВДИ. – 2000. - № 1. – с.16.
- Липиньски Э. Пантеон Карфагена // ВДИ. - 1992. - № 3. - С.29.
- Ленская В. С. Два афинских рода: люди и судьбы (опыт социально-психологической характеристики) / В. С. Ленская // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира. Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – СПб., 2006. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/mnemon/2006.htm>
- Ляпустин Б.С. Место и роль семейного ремесла в структура древнеримской экономики // ВДИ. - 1992. - № 3. - С. 52.

- Литвиненко Ю.Н. О «колониальном» сельском хозяйстве в птолемеевском Египте// ВДИ. - 1996. - № 4. - С. 17-28.
- Макаров И.А. Идеологические аспекты ранней греческой тирании// ВДИ. – 1997. - № 2. С.25-42.
- Моссе К. Демосфен как тип афинского политика// ВДИ.–1996. - № 2. - С.20-25.
- Махлаюк А.В. Военное товарищество и корпоративность римской императорской армии// ВДИ.–1996. - № 1. - С.18-37.
- Махлаюк А.В. «Между заискиванием и суровостью». О некоторых аспектах римской военной дисциплины// ВДИ.–1998. - № 1. - С.286-300.
- Махлаюк А.В. Римская императорская армия в контексте социальной истории// ВДИ.–2003. - № 3. - С.130.
- Мельникова А. С. Кружки интеллектуалов в эпоху поздней Римской республики (по письмам Марка Туллия Цицерона) / А.С.Мельникова // Проблемы античной истории. Сборник научных статей к 70-летию со дня рождения проф. Э. Д.Фролова / Под редакцией д-ра ист. наук А. Ю. Дворниченко. – СПб., 2003. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru>
- Молчанов А. А. Нерознак В. П., Шарыпкин С. Я. Памятники древнейшей греческой письменности. Введение в микенологию. / А.А.Молчанов и др.– М.: Наука, 1988 [Электронный ресурс]
Режим доступа:
http://annals.xlegio.ru/greece/molchan/pdgp_00.htm
- Немировский А. И. К вопросу о времени и значении реформы Сервия Туллия / А. И. Немировский // ВДИ – 1984. – № 2. – С. 153–165.
- Немировский А.И., Цымбурский В.Л. Энгельс о римском роде и некоторых вопросах современной этрускологии // ВДИ. - 1984. - № 3. - С.3.
- Нефедкин А.К. Основные этапы формирования фаланги гоплитов: военный аспект проблемы // ВДИ – 2002. – №1. – с.87 – .
- Паршиков А. Е. О статусе афинских колоний в V в. до н. э. / А. Е. Паршиков // ВДИ – 1969. – № 2. – С. 3–19.
- Паршиков А. Е. Организация суда в афинской державе / А. Е. Паршиков // ВДИ – 1974. – № 2. – С. 57–67.
- Печатнова Л.Г. Заговор Кинадона // ВДИ. - 1984. - № 2. -С. 133.
- Печатнова Л. Г. Гипомейоны и мофаки (Структура гражданского коллектива Спарты) / Л. Г. Печатнова // ВДИ – 1993. – № 3. – С. 100–115.
- Печатнова Л. Г. Неодамоды в Спарте / Л. Г. Печатнова // ВДИ – 1988. – №3. – С. 19–29.
- Печатнова Л. Г. Спартанские парфении / Л. Г. Печанова // Античный мир. Проблемы истории и культуры. Сборник научных статей к 65-летию со дня рождения проф. Э. Д. Фролова / Под ред. д-ра ист. наук. И. Я. Фроянова. – СПб., 1998. – С. 172–186. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/1998/pechatn.htm>).
- Портнягина И. П. Друзья принцепса: общественный статус и отношение к власти /И. П. Портнягина // Античное общество. Тезисы докладов научной конференции 22-23 марта 1999 г. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/confcent/1999-05/portniag.htm>
- Портнягина И. П. Интеграция неформальных общественных связей в систему принципата: совет друзей принцепса / И. П. Портнягина // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – Вып 2. – СПб., 2003. [Электронный ресурс]
Режим доступа:

<http://www.centant.pu.ru>

- Подосинов А.В. К находке древнейшей географической карты античности// ВДИ.-2000.- №3.-с.122.
- Русяева А.С. Проникновение эллинов на территорию Украинской лесостепи в архаическое время //ВДИ. - 1999. - № 4. -С.84.
- Русяева А.С. К вопросу об основании ионийцами Ольвии// ВДИ. - 1999. - № 1. –С.160-170.
- Родс П.Дж. Кому принадлежит власть в демократических Афинах ? // ВДИ. – 1998. - №3. – с.16-26.
- Сергеев Д. Д. Представления о государстве и государственной власти римских писателей эпохи Августа / Д.Д.Сергеев // Античный мир. Проблемы истории и культуры. Сборник научных статей к 65-летию со дня рождения проф. Э.Д.Фролова. Под ред. д-ра ист. наук. И.Я.Фроянова. – СПб., 1998. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru>
- Сергеенко М. Е. Из истории сельского хозяйства древней Италии / М. Е. Сергеенко // ВДИ – 1953. – № 3. – С.
- Сергеенко М. Е. Катоновская шкала доходности разных земельных угодий / М. Е. Сергеенко // ВДИ – 1949. – № 1. – С.
- Сергеенко М. Е. Полевое хозяйство у Катона / М. Е. Сергеенко // ВДИ – 1948. – № 4. – С.
- Сизов С.К. О причинах расцвета федеративных государств в эллинистической Греции // ВДИ. - 1992. - № 2. - С. 72.
- Смирнин В. М. Свобода раба и рабство свободного (к истории римского гражданского общества) / В. М. Смирнин // ВДИ – 2000. – № 2. – С. 260–267.
- Строгецкий В. М. Некоторые особенности социально-экономических и политических отношений в афинском полисе классического периода / В.М.Строгецкий // Античное общество – IV: Власть и общество в античности. Материалы международной конференции антиковедов, проводившейся 5-7 марта 2001 г. на историческом факультете СПбГУ. СПб., 2001. [Электронный ресурс]
Режим доступа:
<http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/confcent/2001-03/strogetz.htm>
- Строгецкий В. М. О трансформации Делосской симмахии в Афинский морской союз / В. М. Строгецкий // Проблемы истории государства и идеологии античности и раннего средневековья. – Барнаул, 1988. – С. 20–29.
- Суриков И.Е. Трагедия Эсхила «Просительницы» и политическая борьба в Афинах// ВДИ -2002. - № 1. - С. 15.
- Суриков И.Е. Остракон Мегакла, Алкмеониды и Эретрия (Эпиграфические свидетельства о внешних связях афинской аристократии)// ВДИ.-2003.-№2.- с.16.
- Суриков И. Е. Функции института остракизма и афинская политическая элита / И. Е. Суриков // ВДИ – 2004. – № 1. – С. 3–30.
- Суриков И. Е. Политическая борьба в Афинах в V в. до н. э. и первые остракофории / И. Е. Суриков// ВДИ – 2001. – № 2. – С. 118–130.
- Суриков И. Е. Афинский ареопаг в первой половине V в. до н. э./ И. Е. Суриков // ВДИ. – 1995. – № 1. – С. 23–40.
- Павловская А.И. «От гражданина к подданому» - имел ли место этот процесс в Греции в IY в. до н.е. ? // ВДИ.-1998.-№4.-с.15-29
- Свенцицкая И.С. Отношения «гражданин-полис» в системе Римской империи: проблема отчуждения// ВДИ.-1997.-№3.-с.79-84.
- Сморчков А.М. Римское публичное жречество: между царской властью и аристократией// ВДИ.-1997.-№1.-с.35-45.
- Смышляев А.Л. Civilis dominatio : римский наместник в провинциальном городе// ВДИ.- 1997.-№3.-с.24-35.

- Смышляев А.Л. Римский наместник в провинциальном городе: *otium post negotium*// ВДИ.- 1999.-№4.-с.59-70.
- Свенцицкая И.С. Новые подходы к возникновению христианства – работы Дж.Д.Кроссана // ВДИ.-2001.-№1.-с.88.
- Суриков И.Е. Политическая борьба в Афинах в начале V в. до н.э. и первые остракофории // ВДИ.-2001.-№2.-с.118.
- Смирин В.М. Свобода раба и рабство свободного (К истории римского гражданского общества)// ВДИ.-2000.-№2.-с.260.
- Строгодский З.М. Античная традиция о причинах Пелопонесской войны и отношение к ней в современной западноевропейской историографии // ВДИ. – 1984. -№ 4. -С. 114.
- Токмаков В. Н. Роль центуриатных комиций в развитии военной организации Рима Ранней Республики / В. Н. Токмаков // ВДИ – 2002. – № 2. – С.
- Фролов Э.Д. Скифы в Афинах// ВДИ.-1998.-№1.-с.135-152.
- Фролов Э. Д. Греческая тирания и римский принципат (опыт типологического сопоставления) / Э.Д.Фролов // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира. – СПб., 2002. [Электронный ресурс]
Режим доступа: <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/mnemon/2002/frolov2.htm>
- Фролов Э. Д. Платон и тирания / Э. Д. Фролов // Интеллектуальная элита античного мира. Тезисы докладов научной конференции 8 - 9 ноября 1995 г. [Электронный ресурс]
Режим доступа: <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/confcent/1995-11/frolov.htm>
- Хаджидаки Э. Критское эллинистическое пиратство / Э. Хаджидаки // ВДИ– 1992. – № 2. – С. 154 – .
- Чеченцев В.Н. Урожай винограда и оливок в древней Аттике (VI-IV вв. до н. э.) // ВДИ. – 1992. -№ 1. -С. 148.
- Чеканова Н. В. К проблеме перехода от Республики к Империи: революция или реформа? / Н.В.Чеканова // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – СПб., 2002. [Электронный ресурс]
Режим доступа: <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/mnemon/2002/chekan.htm>
- Шведов Д.Б. Танаис - эллинистический город //ВДИ. - 1989.-№3.-С.47.
- Штаерман Е.М. Человек и космос в мире Рима //ВДИ. -1992.-№3.-С, 179.
- Шувалов В. В. Проблемы организации I Афинского морского союза / В. В. Шувалов // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира / Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – СПб., 2002. [Электронный ресурс]
Режим доступа: <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/mnemon/2002/shuv.htm>
- Шуллер В. Афинская демократия и Афинский морской союз //ВДИ. - 1984. – № 3. - С. 49.
- Щетинин М. Н. Император Август и распространение римского гражданства в провинциях / М.Н.Щетинин // Мнемон. Исследования и публикации по истории античного мира. Под редакцией профессора Э. Д. Фролова. – Вып. 3. – СПб., 2004. [Электронный ресурс]
Режим доступа: <http://centant.pu.ru/centrum/publik/kafsbor/mnemon04.htm>

Г) Интернет-ресурсы загального характера

Андреев Ю. В. Цена свободы и гармонии. Несколько штрихов к портрету греческой цивилизации. – СПб., 1998 <http://gumilevica.kulichki.net/AUV/auv1.htm>

- Блаватская Т. В. Ахейская Греция во втором тысячелетии до н.э. – М.: Наука, 1966
<http://annals.xlegio.ru/greece/blavat/ag00.htm>
- Буданова В. П. История мировых цивилизаций. – М.: РУДН, 2004
<http://humanities.edu.ru/db/msg/68427>
- Всемирная история. Энциклопедия: в 10-ти т. / Ред. И. Лурье, М. Полтавский. – Т. 1. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1956. – 748 с. <http://historic.ru>
- Всемирная история. Энциклопедия: в 10-ти т. / Ред. А. Белявский, Л. Лазаревич, А. Монгайт. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1956.
<http://historic.ru>
- Егер О. Всемирная история. Т. 1. Древний мир. – СПб.: Специальная литература, 1997-1999 http://www.krotov.info/history/00/eger/eger_01.htm
- История Древнего мира. – Т. 3. Упадок древних обществ. Издание второе / Ред. И. М. Дьяконова, В. Д. Нероновой, И. С. Свенцицкой. – М.: Наука, 1983
<http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000003/>
- История Древнего мира. В 3-ех т. – Т. 1. Ранняя Древность., Издание третье / Ред. И. М. Дьяконова, В. Д. Нероновой, И. С. Свенцицкой. – М.: Наука, 1989
<http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000001/>
- История Европы. С древнейших времен до наших дней. В 8 т. / Под. ред. З. В. Удальцовой. – Т. 1 <http://www.tuad.nsk.ru/~history/works/HistE/index.html>
- Кареев Н.И. Общий ход всемирной истории. Очерки главнейших исторических эпох. - СПб.: Брокгауз-Ефрон, 1903. – 303 с. (<http://www.teacher.syktsu.ru/01/liter/009.htm>)
- Ковалев С. И. История Рима. – Л.: ЛГУ, 1986. <http://www.sno.pro1.ru/lib/kovalev/index.htm>
- Латышев В. В. Очерк греческих древностей. – СПб., СПб, 1897-1899
<http://www.sno.pro1.ru/lib/lat/1/4-28-1.htm>
- Лейст О. Э. История политических и правовых учений. – М.: Зерцало, 2000
<http://www.w3.org/TR/REC-html40>
- Молчанов А. А. Нерознак В. П., Шарыпкин С. Я. Памятники древнейшей греческой письменности. Введение в микенологию. – М.: Наука, 1988
http://annals.xlegio.ru/greece/molchan/pdgp_00.htm
- Нефедов С. История древнего мира. – М.: Владос, 1996 <http://www.w3.org/TR/REC-html>
- Печатнова Л. Г. История Спарты (период архаики и классики). – СПб.: Гуманитарная Академия, 2001. <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/books/pechatnova/00.htm>
- Постернак А. История Древней Греции и Древнего Рима. – М., 1999.
http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/school/index.php
- Соловьев С. М. Наблюдения над исторической жизнью народов. – СПб., 1868
<http://teacher.syktsu.ru>

Фролов Э. Д. Парадоксы истории-парадоксы античности. – СПб.: Издат. дом СПбГУ, 2004 <http://www.centant.pu.ru/centrum/publik/books/paradoxa/000.htm>

Фролов Э. Д. Рождение греческого полиса. Издание второе. – СПб.: Издат. дом СПбГУ, 2004. <http://centant.pu.ru/centrum/publik/books/origin/index.htm>

Хрестоматия по истории древнего мира / Под ред. В. В. Струве. – Т. II. Греция и эллинизм. – М.: Учпедгиз, 1951 <http://www.drevniymir.ru/ellinizm.html>

Хрестоматия по истории древнего мира / Под ред. В. В. Струве. – Т. III. Древний Рим. – М.: Учпедгиз, 1953 <http://www.drevniymir.ru/rim.html>

Д) Методичне забезпечення

Шульга С. Навчально-методичні матеріали з курсу “Історія Греції та Риму” для студентів історичного факультету / С.Шульга. – Луцьк: Ред.-вид. відділ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2002. – 48 с.

Шульга С. Історія Греції та Риму: методичні рекомендації з організації самостійної роботи для студентів історичного факультету / С.Шульга. – Луцьк: Ред.-вид. відділ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2002. – 27 с.

Шульга С. Історія Стародавньої Греції та Риму. Тестові завдання для студентів історичного факультету / С.Шульга. – Луцьк: Ред.-вид. відділ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. – 78 с.